

УДК 378

МОТИВАЦІЯ ЯК ОДИН ІЗ ШЛЯХІВ ОПТИМІЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Кашуба О.М., Кравчук Т.О., Навольська Г.І.

Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

Розглядаються деякі психолого-педагогічні аспекти проблеми управління навчальною мотивацією, пропонуються конкретні шляхи та способи формування і розвитку стійкої позитивної мотивації до вивчення іноземної мови. Вважається, що узгодженість змісту навчання і способів його подачі з пізнавальними потребами та інтересами студентів є основним фактором формування навчальної мотивації і зміцнює всі її складові: потреби, прагнення, інтереси, емоції, самі мотиви, що в свою чергу сприяє поглибленню і розширенню сфери пізнавальної діяльності студентів і підвищенню ефективності навчання іншомовному спілкуванню.

Ключові слова: мотив, мотивація; мотиваційна сфера; потреба; інтерес; зміст навчального матеріалу; організація навчальної діяльності; пізнавальна діяльність студентів; іншомовне спілкування.

Постановка наукової проблеми та її значення. Мотивація є найважливішою основою досягнення успіху у вивченні мов. Це головна рушійна сила, яка забезпечує роботу студента на занятті. Мотивація характеризується, перш за все, інтересом студентів до предмету, що вивчається та їх бажанням і готовністю його вивчати. Інтерес сприяє концентрації уваги, стимулює повторення вивченого матеріалу, а також збагачує екстралінгвістичні знання студентів, сприяючи тим самим формуванню їх загальної компетенції. Дослідники визначають її як один конкретний мотив, і як єдину систему мотивів, і як особливу сферу, що включає в себе потреби, мотиви, цілі, інтереси в їх складному переплетенні і взаємодії. Складність і багатоаспектність проблеми мотивації обумовлює множинність підходів до розуміння її сутності, природи, структури, а також до методів її вивчення. У різний час проблемами мотивації займалися і внесли свій внесок в розробку даної проблеми Б.Г. Ананьєв, С.Л. Рубінштейн, В.М. Мясищев, П.Я. Гальперін, В.Г. Асєєв, Дж. Аткинсон, Л.І. Божович, О.М. Ле-

онтєєв, А. Маслоу, Ж. Нюттен, С.Л. Рубінштейн, З. Фрейд, П.М. Якобсон та ін.

Мета статті – розглянути найбільш важливі умови та шляхи формування позитивної стійкої мотивації навчальної діяльності студентів.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів. У сучасному світі все більше зростає роль іноземних мов. Перебудова середньої та вищої шкіл, значне збільшення міжнародних зв'язків створюють певні передумови для покращення вивчення іноземних мов. Адже знання іноземної мови – свідчення рівня культури і освіти. Сфера їх застосування для сучасної людини значно розширюється зі збільшенням міждержавних зв'язків, а також можливістю використання в своїй роботі іноземної літератури.

У вітчизняній психології мотивація розглядається як складний багаторівневий регулятор життєдіяльності людини – її поведінки, діяльності. Вищим рівнем цієї регуляції є свідомо-вольовий. В.Г. Асєєв зазначає, що мотиваційна система людини має, набагато більш складну будову, ніж простий ряд заданих мотиваційних констант.

Вона описується виключно широкою сферою, що включає в себе і автоматично здійснювані установки, і поточні актуальні прагнення, і область ідеального, яка момент не є актуально діючою, але виконує важливу для людини функцію, даючи їй спонукання, без якої поточні турботи повсякденності втрачають своє значення [1, с. 112]. Все це, з одного боку, дозволяє визначати мотивацію як складну, багаторівневу неоднорідну систему збудників, що включає в себе потреби, мотиви, інтереси, ідеали, прагнення, установки, емоції, норми, цінності і т.д., а з іншого – говорити про мотивацію діяльності, поведінки людини і про домінуючий мотив в їх структурі. «Ієрархічна структура мотиваційної сфери визначає спрямованість особистості, яка має різний характер в залежності від того, які саме мотиви за своїм змістом і будовою стали домінуючими» [2, с. 32]. Великий внесок розробку проблеми мотивації в області навчання іноземним мовам внісений І.А. Зимня, А.Н. Леонтьєвим, А.А. Леонтьєвим, Н.М. Симонової та ін. Взявши за основу роботи вище зазначених авторів [4, 5, 6, 7], ми розуміємо під мотивацією спонукання до вивчення іноземної мови, вдосконалення і прагнення розвивати потреби пізнання іншомовної діяльності. Слідом за А.Н. Леонтьєвим мотив ми розглядаємо як об'єкт, який відповідає певній потребі студента і спрямовує процес навчання [5]. Іншими словами, мотив визначається як природна внутрішня причина, в якій студент бере участь в процесі навчання, як якась внутрішня мета, поставлена студентом під впливом суспільства. Винятково важливим у процесі навчання іноземної мови є питання мотивації, яка є «запуском механізмом» [4, с. 114], будь-якої людської діяльності, в тому числі і пізнання. При цьому помітно, що на першому етапі вивчення іноземної мови у студентів, як правило, висока мотивація. Їм хочеться порозумітися іноземною мовою, читати, дізнатися про інші країни.

Питанням підвищення мотивації, збереження і розвитку у студентів інтересу до предмету «іноземна мова» приділяється велика увага, як в психології, так і в методиці навчання цього предмету.

Мотиваційний етап зазвичай складається з наступних навчальних дій:

1) Створення навчально-проблемної ситуації, що вводить студентів в предмет вивчення майбутньої теми (розділу) програми. Навчально-проблемна ситуація може бути створена викладачем різними прийомами: а) постановкою перед студентами завдання, рішення якого можливо лише на основі вивчення даної теми; б) бесідою викладача про теоретичну та практичну значимість майбутньої теми (розділу) програми.

2) Формулювання основного навчального завдання. Обговорення основного протиріччя (проблеми) у створеній навчально-проблемній ситуації завершується формулюванням основної навчальної задачі, яка повинна бути вирішена в процесі вивчення даної теми (розділу) програми. Формулювання завдання зазвичай проводиться викладачем як підсумок обговорення проблемної ситуації. Навчальна задача показує студентам той орієнтир, на який вони повинні спрямовувати свою діяльність в процесі вивчення даної теми.

Тим самим навчальне завдання створює основу для постановки перед собою певних цілей, спрямованих на вивчення навчального матеріалу.

3) Самоконтроль і самооцінка можливостей майбутньої діяльності з вивчення даної теми. Після того, як основне навчальне завдання сформульоване, зрозуміле і прийняте студентами, накреслюють і обговорюють план майбутньої роботи. Викладач повідомляє час, відведений на вивчення теми, повідомляє, що потрібно знати і вміти для вивчення теми. На даному етапі можна провести аналіз наявних знань і набутого матеріалу, що необхідно вивчити на наступному етапі. На операційно-пізнавальному етапі студенти засвоюють зміст теми (розділу) програми і опановують навчальними діями і операціями, що входять в його зміст. Рефлексивно-оцінний етап є підсумковим в процесі вивчення теми, коли студенти вчать рефлексувати (аналізувати) власну навчальну діяльність, оцінювати її, зіставляючи результати діяльності з поставленими основними і особистими навчальними завданнями (цілями). Якісне проведення цього етапу має величезне значення в становленні мотивації навчальної діяльності. Роботу з підведення підсумків вивчення пройденного розділу (теми) необхідно організувати так, щоб студенти змогли випробувати почуття емоційного задоволення від зробленого, радість перемоги над подоланими труднощами, задоволення від пізнання нового і цікавого матеріалу. Доцільно використовувати не один і той же постійний прийом підведення підсумків, наприклад, усне опитування і контрольну роботу, а різноманітні методи і прийоми, що дають можливість проявити студентам самостійність та ініціативу. Важливо, щоб головним чином в оцінці роботи студента був якісний аналіз цієї роботи, підкреслення всіх позитивних моментів, просувань в освоєнні навчального матеріалу і виявлення причин наявних недоліків, а не тільки їх констатація. Цей якісний аналіз повинен направлятися на формування в студенті адекватної самооцінки роботи, її рефлексії.

У даний час є достатня кількість досліджень в психології та методиці викладання іноземних мов, що дозволяють використовувати їх в подальших пошуках вирішення проблеми і здійснити ціннісний підхід в розгляді шляхів і методів формування позитивної стійкої мотивації до навчальної діяльності.

При розробці планів окремих занять, при підборі навчального та ілюстративного матеріалу, викладач повинен завжди враховувати характер потреб своїх студентів, знати наявний рівень цих потреб і їх можливий розвиток, з тим, щоб зміст навчального матеріалу задовольняв потреби студентів і найбільшою мірою сприяв виникненню і розвитку необхідних для подальшої навчальної діяльності нових потреб. Для цього зміст навчального матеріалу має бути цілком доступний студентам, має виходити з наявних у них знань і спиратися на них та на їх життєвий досвід, але в той же час матеріал повинен бути досить важким і складним. Якщо зміст навчального матеріалу не вимагає від студентів осмислення і засвоєння, то такий навчальний матеріал не буде задовольняти, зокрема, потреби студентів в постійному розвитку психічних функцій (пам'яті, мислення, уваги), не

розвиватиме в них яскравих емоцій (позитивних і негативних) і, отже, не буде задовольняти потреби в емоційному насиченні, тому легкий, малозмістовний навчальний матеріал не буде сприяти виникненню і розвитку нових потреб.

Вивчення кожного самостійного етапу або теми навчальної програми має складатися з таких трьох основних етапів: мотиваційного, операційно-пізнавального і рефлексивно-оцінного.

Різні форми колективної діяльності студентів відіграють значну роль в становленні мотивації навчання, що пояснюється декількома обставинами. Велике значення має включення всіх студентів в активну навчальну роботу, бо тільки в процесі діяльності може формуватися потрібна мотивація. Використання групових форм навчання втягує навіть «глухих» студентів, так як, потрапивши в групу аспірантів, які колективно виконують певне завдання, студент не може відмовитися виконувати свою частину роботи, інакше зазнає критики своїх товаришів, а їх думкою, повагою він, як правило, дорожить, часто навіть більше, ніж думкою викладача. Крім того, працюючи в мікроколективі, кожен її член намагається бути не гірше за інших, виникає здорове змагання, яке сприяє інтенсифікації навчальної роботи, надає їй емоційну привабливість, що також грає роль в становленні відповідної мотивації. Коли студент, працюючи колективно в групі, перебуваючи в тісному спілкуванні з ними, спостерігає, який великий інтерес викликає його діяльність у товаришів, яку цінність представляє для них ця робота, то він сам починає її цінувати, починає розуміти, що навчальна робота може представляти значимість саму по собі. А це сприяє включенню студента в активну навчальну роботу, яка поступово стає його потре-

бою і набуває для нього визнану їм цінність, що призводить до мотивації навчання.

Для формування стійкої позитивної мотивації навчальної діяльності дуже важливо, щоб кожен студент відчув себе суб'єктом навчально-виховного процесу. Цьому може сприяти особистісно-рольова форма організації навчального процесу. При даній формі організації кожен студент виконує певну роль у процесі навчання, що сприяє становленню мотивації даної діяльності. Таким чином, різні форми колективної роботи дають можливість диференціювати навчальну діяльність для різних категорій студентів, диференціювати завдання так, щоб зробити їх посилюючими для кожного студента, що в свою чергу важливо для становлення мотивації навчання.

Висновки. Отже, ми розглянули деякі, найбільш важливі, на нашу думку, умови та шляхи формування позитивної стійкої мотивації навчальної діяльності студентів. Для становлення такої мотивації слід використовувати не один шлях, а всі шляхи в певній системі, в комплексі, бо не один з них, сам по собі, без інших не може грати вирішальну роль в становленні мотивації. Узгодженість змісту навчання і способів його подачі з пізнавальними потребами та інтересами студентів протидіє утворенню негативної установки. Оптимально відібраний матеріал зміцнює всі складові мотивації: потреби, прагнення, інтереси, емоції, самі мотиви. Формування стійкого рівня мотивації навчання зобов'язує викладача підбирати відповідні навчальні матеріали, які представляли б собою когнітивну, комунікативну, професійну цінності, носили творчий характер, стимулювали розумову активність, сприяли поглибленню і розширенню сфери пізнавальної діяльності студентів.

Список літератури:

1. Асеев В.Г. Мотивация поведения и формирование личности. – М. 1976.
2. Бим И. Л. Некоторые актуальные проблемы современного обучения иностранному языку // ЯИШ, 2001, 4.
3. Бим И. Л. Обучение иностранному языку. Поиск новых путей // ИЯШ. – 1989. – № 1.
4. Зимняя И.А. Педагогическая психология: Учебник для вузов. 2-изд. доп., испр. и перераб. – М.: Логос, 2005.
5. Леонтьев А.Н. Избр. психол. произведения: В 2 т. Т. 1. – М., 1983.
6. Леонтьев А.А. Психология общения. 3-е изд., испр. и доп. – М., 1997.
7. Симонова Н. М. Экспериментальное исследование структуры мотивации при усвоении иностранного языка в вузе: Автореф. дис. ... канд. психол. наук. – М., 1982.

Кашуба А.М., Кравчук Т.А., Навольская Г.И.

Тернопольский национальный педагогический университет имени Владимира Гнатюка

МОТИВАЦИЯ КАК ОДИН ИЗ ПУТЕЙ ОПТИМИЗАЦИИ ПРОЦЕССА ИЗУЧЕНИЯ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА

Аннотация

Рассматриваются некоторые психолого-педагогические аспекты проблемы управления учебной мотивацией, предлагаются конкретные пути и способы формирования и развития устойчивой положительной мотивации в изучении иностранного языка. Полагается, что согласованность содержания обучения и способов его подачи с познавательными потребностями и интересами студентов является основополагающим фактором формирования учебной мотивации и укрепляет все ее составляющие: потребности, стремления, интересы, эмоции, сами мотивы, которые способствуют углублению и расширению сферы познавательной деятельности студентов и повышению эффективности обучения иноязычному общению. **Ключевые слова:** мотив, мотивация, мотивационная сфера, потребность, интерес, содержание учебного материала, организация учебной деятельности, познавательная деятельность студентов, иноязычное общение.

Kashuba O.M., Kravchuk T.O., Navolska H.I.

Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University

MOTIVATION AS A WAY TO OPTIMIZE THE PROCESS OF FOREIGN LANGUAGE STUDY

Summary

We examine some psychological and educational aspects of management training motivation and suggest concrete ways and means in formation and development of a sustainable positive motivation in learning a foreign language. The author believes that the consistency of content and methods of its filing with educational needs and interests of students is a fundamental factor in the formation of learning motivation and strengthens all its components: needs, intensity, interests, emotions, motives, which in its turn, contributes to the deepening and expansion of students' cognitive activity and effectiveness of learning foreign language communication.

Keywords: motive, motivation, motivational sphere, need, interest, maintenance of educational material, organization of training activities, students' cognitive activity, foreign language communication.